

З чужого села вони вийшли в поле. Вікно з крайньої хати блимнуло вогником — і за спиною пропала дорога, дерева й усі хати. Пропала дорога й попереду — хурделиця стояла стіною. Та стіна летіла, як несамовита, і кінця-краю їй не було. Батько все ще пробував співати, але вітер жужмом хапав ті звуки й запихав назад у рот, так що він і сам себе не чув. Син також не чув. Він зігнувся, виставивши вперед голову, щоб легше було пробивати негоду. Його маленька постать тремтіла від напруження, і були хвили, коли хлопець зупинявся на місці, не в силі ступити вперед ні кроку. Якусь мить вони боролися — хлопець і морозяна шпарка заметіль, але неодмінно перемагав хлопець і, поволеньки посуваючись уперед, знову здригався, як струна.

— Налетіли круки... на зелені луки,— співав батько, і його ніхто не чув: ні хлопець, ні заметіль, ні він сам себе. Пісня разом із вітром поверталась назад у груди, і вони од того ставали широкі й невтримно тугі, як парус.

Ото якби він не пив стільки, думав син, то ми вже давно б рушили були в дорогу й доходили б до свого села. А то стільки сиділи, стільки їли, стільки співали, що смеркло давно. Уже б і лишилися в гостях у дядини, але ж батькові закортіло йти, бо за маленьку Тетянку думає. Тільки вщухала бесіда, то він весь час тільки й торочив, що про неї...

— На зелені луки...— знову починав батько,— налетіли круки...

І раптом:

— Ілька, тобі не холодно?

Хлопець не розчув. Вони стали й нахилились одне до одного. Батькове обличчя, сиве од снігу, з чорними живчиками замість очей, звелося над Ільком, як небо.

— Ти не замерз?

— Не замерз,— щосили закричав хлопець.

— Що? — не дочув батько.

— Не замерз,— ще дужче гукнув Ілько.

— Йди не збоку, а ступай у мій слід,— прогув батько.

Так вони й пішли далі. Коли батько зупинявся, то й Ілько ставав. Невдовзі вони спустились у яр. Тут було менше вітру, але сніг сягав по груди. Батько борсався попереду, а хлопець намагався ступати в його слід. Батько раз у раз спотикався й падав. Син подавав йому руку, допомагаючи встати, але й сам, посковзнувшись, також тонув по шию в заметі. Якось таки подолали середину яру й почали дертися під гору. Скоро батько остаточно знесилився. Він тільки похитувався й широко розкритим ротом ловив вітер. Щоб було легше дихати, то повернувся до нього спиною. Тепер він більше не співав.

Ількові було болісно дивитись на батька, він одвертався, щоб не бачити чорного провалля його рота, але знову ж таки обертався і з жалем дивився.

— Ото з вами весь час така мука,— сказав він.

— Що таке? — не розчув батько.

Але Ілько не зважився повторити.

Знову почали дертися вгору. Кучугури не випускали їхніх ніг, а вітер бив у груди. Батько спіткнувся і впав. Спершу думав підвестись, але, знесилений, сів у сніг і, відчувши затишок, так і сидів.

— Підводьтеся й підемо,— закричав Ілько.

— Трохи перепочинемо давай.

— Замерзнете!

— Легше пережити... Ось нору вириємо в кучугурі й переждемо,— він навіть руками почав порпатися в снігу.

— Вставайте й підемо. Бо ви п'яні, поодморожуєте щось.

— А тобі неоднаково? — почав гніватися батько.

— Неоднаково, бо як замерзнете, то матері буде з вами ще більше мороки, ніж із живим.

— То й добре!

— Ви вже й так її своєю вдачею та горілкою з життя звели.

Він почав торсати батька за плече, але той турнув його в груди, й Ілько впав у сніг. Не заплакав, не закричав, але тільки мовив із спокійною гіркотою:

— Ото завжди б'єтесь. І чого тільки ваші руки не попересихають, коли ви б'єте мене або матір?

Батько взяв у пригірщ снігу, лизнув язиком і почав лаяти все на світі. Син слухав, слухав, і поволі їх присипало снігом.

— Ви й другої роботи ніколи не знали, хіба що лаятись. Ото скажіть, чи лежали у вас до чого-небудь руки?

Батько замовк і наче задумався. Несподівано затяг:

— На народні муки...

Трохи ще помовчав і сказав:

— Ти собі йди, а я замерзатиму. Якщо вам зі мною так важко, то без мене буде легше.

— А як замерзнете — це теж морока. Мати знову плакатиме й побиватиметься, бо ніколи за вами не мала тихої години.

— Раз поплаче, зате потім їй уже буде добре. Хай ще раз поплаче за мною. А коли захоче замуж за когось, то передай, щоб за Гната Мацоху трималась, він без роботи жодного дня не сидів, а баби таких люблять.

— Мацоха вже старий,—сказав Ілько.— Вставайте й підемо.

— Е-е ні,— затявся батько.— Тепер не піду. Дай хоч одне добре діло зробити... Передай матері, що й Лаврін путящий чоловік, хай не спускає із нього ока.

— Вставайте.

— Ти замовкнеш? Ти чого взявся мною командувати? Я твій батько чи не батько? Що захочу зробити з собою, те й зроблю. Ось постелюся тут і спатиму до ранку.

Ілько наче змирився з усім. Він уже не протестував, а тільки почав зводитись. Батько дивився на нього, дивився, і було йому в ту хвилю шкода свого власного життя, яке він сам занастив, і жінки своєї, і дітей.

— То ти йдеш? — запитав.

— Іду.

— Передай Тетянці, що я її люблю.

— Добре,— пообіцяв Ілько, а потім:—Тільки ж їй один місяць, хіба вона зрозуміє?

— Вона тямковита дівчина.

— Гаразд,— погодився хлопець.

— А матері передай, що я хотів весело прожити, а воно так виходило: коли мені весело, то вам сумно. Передаси?

— Передам.

— Ні, ти мені скажи: передаси чи ні?

— О, ви знову за своє.

Батько замовк.

— Ну, чому ж ти не йдеш? — запитав згодом.

Ілько рушив. Хурделиця зразу ж почала йому плювати в очі, терновими колючками штрикала в лице, а в груди била такими сердитими кулаками, що перехоплювало подих. З яру було лізти так, ніби на небо додумався видертись. Ілько озирнувся назад — і нічого не побачив у темно-білому моторошному летінні. Він подумав про те, що коли ще хоч трохи пройде вперед, то вже потім не втрапить у цей яр, на те місце, де покинув батька.

— Агей! — крикнув він, але звук зразу ж погас на вустах.

Пішов назад. Батька вже геть-чисто замело, тільки горбик стримів замість голови й плечей. Ілько кинувся його одгрібати, а потім термосив. Батько розплющив очі й запитав:

— Га?

— Вставайте, бо замерзнете.

— А ти чому плачеш?

— Я не плачу, то сніг.

— То й добре, що сніг. А я вже задрімав. І приснилася мені яблуня в саду, а потім наче грім якийсь. Ти грому не чув?

— Не чув. Ходімо.

— Чого ж це я йтиму? Ну чого? Хіба ми з тобою не говорили?

— Ходімо,— благав Ілько.— Бо у вас же гостинець за пазухою, вітрячок для Тетянки, той, що дядина дала.

— Сам занеси.

— Сам я загублю. А ви донесете.

Ілько відтирав батькові вуха й щоки, хапав його руки, намагаючись підвести. Батько щось міркував, а потім і мовив:

— Ну, добре, треба якось той вітрячок для Тетянки нести, бо дядина ж сердитиметься.

Він ледве встав — і мало не звалився. Ілько підпирав його руками й грудьми. Сяк-так почали йти.

— Ото Тетянка радітиме,— бубонів Ілько,— ото радітиме,— а в самого під очима росли крижані бурульки.